

"מברק" – היומון שעלה מן המחותרת

אילנה קדמי

סידוריים. בסך הכל יצאו 234 גיליונות ממוספרים של "מברק" (למעשה יותר, עקב אי הכללת גיליונות השבת במניין זה).

בכל הגיליונות הופיעו שירים חתומים בפסכרונים. חלק מהמעניינים והיפים שבהם נשאו את השמות בן בלאדן ומ. ענר. בשני המקרים היה הכותב מדרכי שלו. נראה, כי ההבדל בין שתי החתימות התבטא בכך, שכאשר שלו חתם ענר – הוא הרשה לעצמו השתפכות לירית, וכאשר חתם בן בלאדן – כתב ברוח אקטואלית, המזכירה את "הטור השביעי" של אלתרמן ובמידה ידועה גם את "טור מול טור" (של אלדר) ב"המעשה".

מגמה פרו סובייטית

מאמרי המערכת הופיעו כאמור בכל גיליון, בעמוד האחרון מצד ימין. סיגנונם היה מלוטש ופעמים פתטי. נדון באחדים מהם לשם דוגמה, ללא בחירה מכוונת.

המאמר הראשון, ביום ההופעה, נקרא "מסך ברזל – להעפלה". הוא האשים את משה שרתוק, מנהל המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, שנכנע לדרישות מזכיר המדינה האמריקאי, שהיה במקרה זה שליחו של בורין שר החוץ הבריטי, וביטל את הפלגת ה"פאנים" – שתי ספינות המעפילים הגדולות ביותר. הנימוק לביטול היה, שקיים חשש פן יסתגנו בין המעפילים סוכנים סובייטים. הביטול פגע באניות, שעמדו לצאת מנמלים במזרח אירופה. בעל המאמר מזכיר את כניעתם של המוסדות הציוניים לסחטנות בריטית בתקופת המלחמה. אז חששו הבריטים מחזרת סוכנים נאצים במסגרת העלייה היהודית והדבר עלה לעם היהודי, לדעתו, ברבבות ומאות אלפים של קרבנות נוספים. לדעת הכותב, ברית המועצות אינה אויבו של העם העברי אלא להפך, ולכן אסור להיכנע לרצונם של הבריטים ולהפוך את הצו החדש למסורת.

מאמר בשם "התפטרות פוליטית" התייחס להתפטרותו של ד"ר משה סנה מהנהלת הסוכנות. לדעת כותב המאמר, באה התפטרות זו להדגיש את חילוקי הדעות על האוריינטציה הפוליטית של העם העברי ועל המסקנות שיש להסיק מהערכת הגורמים הראשיים במדינות העולם. מפא"י הואשמה כאמנית הטשטוש וכמשחקת תפקיד נייטרלי, אולם הקו שהיא נוקטת מוביל לכניעה לגורמי חוץ ולהתכחשות לאינטרסים הלאומיים של העם. ד"ר סנה עבר דרך ארוכה עד שלמד להכיר את המציאות החדשה, ובהתפטרותו הפר את מסורת הגבאות. על כך הוא ראוי לשבח.

מאמר מעניין, בשם "עבדאללה", הופיע ב-12 בפברואר 1948. במאמר זה הוזכר לקורא, שעבדאללה, מלך (עבר ה)ירדן, שימש במשך שנים "כעין קלף אחרון בידי מדינותנו הרשמיות", שהאמינה בנטייתו לשלום עם היהודים. לדעת הכותב, המלך מקיים קשרים לא רק עם היהודים, אלא גם עם גורמים שונים אחרים. דבר זה יכול להיות בעוכרינו, שכן הסכם עם איש אחד הוא חוט דק מן הדק, "שכל שירות מסוים של מעצמה זרה מסוימת יכול לנתקו בכל שעה" – אם על ידי הגברת השוחד ועם על ידי אמצעים דרסטיים יותר. מ. ברק קרא להתפכחות ולהיפתחות לקראת אופק גדול של "מדיניות ערבית ממלכתית קונסטרוקטיבית".

במוצאי שבת, ו' בטבת תש"ח, 19 בדצמבר 1947, הופיע לראשונה על דוכני הממכר עתון בשם "מברק". מתחת לשמו צויין: "עתון ערבי". כתובת המערכת נכתבה ליד הכותרת, מצד שמאל: רח' אחוזת בית 3, תל אביב. עור צויין: 4 עמודים, 10 מיל, והודגשה העובדה, שבעמוד 4 יובאו חדשות הספורט.

מעיון בגיליון הראשון קשה לעמוד על טיבו. כתוב, שלפניו הוצאה מיוחדת. בעמוד הרביעי בתחתית נכתב, שהעורך הראשי הוא ב. לובוצקי, העורך האחראי – י. פרל והדפוס – דפוס עזריאל, רח' רענן 22, תל אביב. במודעת אבל אנו מוצאים: מתאבלים – חברי תנועת העם. הידיעות עצמן נייטרליות.

העתון כולו מודפס בחמישה טורים (עמודות), ובעמוד השני מופיע טור חמישי, המכיל קטעים קצרים. בעמוד הרביעי מופיע דבר המערכת וישנן מודעות פרסומת שונות. מעתה ועד תום הופעתו של העתון, נושא דבר המערכת את השם: "אור ליום". דבר המערכת חתום תמיד בשם מ. ברק (המזכיר את שם העתון), ונכתב בדרך כלל על ידי ישראל אלדר (שייב). ד"ר אלדר מספר¹ שהעתון החל לצאת בתקופת בין השמשות, שהיא התקופה שבין החלטת האו"ם (29 בנובמבר 1947) להקמת המדינה (14 במאי 1948). לדבריו, כמו שהאנגלים יצאו לאט מן הארץ, כך גם עלו לוחמי תרות ישראל מן המחותרת. לאנשים רבים היה קשה להאמין שהאנגלים אכן עוזבים. למחותרת היה כסף, והוחלט על הוצאת עתון, שיפיץ את האידיאולוגיה של לח"י, אבל יהיה ליגלי. כעורך נבחר בנימין לובוצקי (אליאב). שהיה מסוכסך עם אצ"ל וגילה אהדה ללח"י. הוא לא היה חבר לח"י, ומה שאפיין אותו היה דווקא הקו העצמאי שלו. הזדהותו עם לח"י נבעה בעיקר מהרגשתו שאירגון זה, שאביו מולידו היה "איר", מתוחכם יותר מן האצ"ל. על לובוצקי היה ממונה אליהו עמיקם, שהיה מעין קומיסר, אם כי שמו לא הופיע על גבי העתון. כעבור חודשים אחדים הפך עמיקם לעורך.

עיון בגיליונות "מברק" מלמד, שפעמים רבות הופיעה הוצאה שנייה ואפילו שלישית. במקרה כזה השתנה רק העמוד הראשון (ובו הידיעות שבגללן יצאה הוצאה נוספת) והדפים האחרים נשארו באותה מתכונת. דבר זה בא להגדיל את אמינותו של העתון כעתון אינפורמטיבי. כל מוצאי שבת הופיע "מברק" בשני עמודים, ובכל יום ו' ב-8 עמודים. עתוני השבת לא היו ממוספרים, בעוד שכל שאר הגיליונות נשאו מספרים

בעמוד 4 חדשות הספורט

כגוביכי מן ראש למשחק סכסכי... מן ראש למשחק סכסכי... מן ראש למשחק סכסכי...

המסעדה והמכללה... רחוב אחוזה ביה... תד אביבי... ת.ד. 4178... תל אביב... 5372

הוצאה מיוחדת

מברק עתון הערב

תכניתו של ושיא הועד הערבי העליון

חיל-מחץ ערבי להתקפה מברעת

משכם יפשטו הכנופיות על השפלה פלוגות מיוחדות להחריב את כל ישובי הנגב

מצרים מתנגדת לפעולת הכנופיות הערביות בארץ

ראש ממשלה מצרים נוקד... ראש ממשלה מצרים נוקד... ראש ממשלה מצרים נוקד...

הכנופיות בארץ גופת... הכנופיות בארץ גופת... הכנופיות בארץ גופת...

מאז סופר המברק כקדור... מאז סופר המברק כקדור... מאז סופר המברק כקדור...

הגבלת חופש התנועה לשריוני משטרת הישובים

ניתנה הבטחה לפרק את חיל הנוטרים הערבי... ניתנה הבטחה לפרק את חיל הנוטרים הערבי... ניתנה הבטחה לפרק את חיל הנוטרים הערבי...

50 קצינים ביוסריים... 50 קצינים ביוסריים... 50 קצינים ביוסריים...

ההגנה אטרה בפלחים... ההגנה אטרה בפלחים... ההגנה אטרה בפלחים...

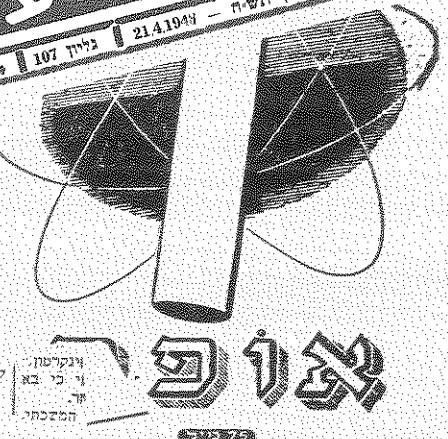
מת המורה 'התחילת צוה'... מת המורה 'התחילת צוה'... מת המורה 'התחילת צוה'...

אמר סופר 'מברק' בקדור... אמר סופר 'מברק' בקדור... אמר סופר 'מברק' בקדור...

הוצאה מיוחדת... הוצאה מיוחדת... הוצאה מיוחדת...

מברק עתון הערב... מברק עתון הערב... מברק עתון הערב...

מס... משה... משה... משה...

למנו... למנו... למנו... למנו...

העובדה המאכזבת, ש"אין עלייה, יש מחנות הסגר ורק השם, השם מדינה מתנוסס בברק שווא."

הרוזן השוודי ברנדוט, המתווכך מטעם האו"ם, זכה ב"מברק" לגינויים חוזרים ונשנים. ברנדוט קבע את מקום מושבו באי היווני וודוס. כותב מאמר המערכת מזהיר מפני סכנה חדשה, סכנתו של ברנדוט. לדעתו, הסכנה שהיתה צפויה לצינונות ב-1939 צפויה גם עתה, על אף השינויים בתפאורה. ממשלת ישראל נגרת לרודוס כשם שהלכה ההנהגה הצינונית ללונדון, ומוזמת האויבים לא השתנתה. השרים הזמניים (חברי הממשלה הזמנית) חייבים להביא בחשבון את השינויים שחלו בעם במשך עשר השנים האחרונות. "היום יש צבא עברי, חמוש ומזויין והוא לוחם את מלחמת העם." אי לזאת, יועץ "מברק" לממשלה: אל תעברו את מפתן הארמון ברודוס.

ב-18 ביוני כבר נכתבו דברים חריפים עוד יותר: "בדיוק לפני שבוע בטלה ממשלת ישראל. היא עברה מן העולם כנושא של ריבונות." המאמר נכתב במלאות שבוע לכניסת ההפוגה לחוקפה. שבוע זה, לדעת "מברק", קירב את ברנדוט למטרתו, כי השלטון העליון בארץ נמצא בידיה. המסקנה המתבקשת היא, שעוד מעט יעמוד העם לפני ברירה: כניעה גמורה או מלחמה על המולדת השלמה, ואז יתחלק העם לפי קו האופי המפריד. הנכבדים "כנענו" והלוחמים "לוחמו".

למרות ההתנגדות להפוגה ולהחלטות הקשורות אליה, הופיע מאמר חגיגי ונרגש ביום השבעתם של אנשי לח"י לצבא הגנה לישראל. ב-29 ביוני 1948, בעצם ימי ההפוגה, אנו מוצאים מאמר הנקרא: "ביום השבועה", בו נכתב: "גדול היום הזה. מתנופף הדגל העברי במחנות צבא עבריים..." הוא ציטט את השבועה: "להקדיש כל כוחותי ואף להקריב את חיי להגנת המולדת ולחירות ישראל." הכותב השווה את החייל הנשבע לחיילי בר כוכבא וקיווה, שאלו שהציתו את האש של שנאת האזנים חייבים גם לדעת לכבותה. המטרה העיקרית העומדת בפני כולם, היא לעלות לירושלים ולהצילה.

ירושלים העסיקה את מאמרי המערכת פעמים אחדות. באחת הפעמים, ב-10 ביולי, היתה הכותרת "ירושלים לא תפורז". המאמר תקף את ממשלת ישראל, שהסכימה לפירוז העיר. ברנדוט רצה, כביכול, להציל את העיר ואת המקומות הקדושים מהרס, אולם מי שנשבע לחירות ישראל אינו יכול, לדעת המאמר, להסכים לפעולה מצדו. על ירושלים חייב להילחם הלוחם העברי, והוא לא יסכים שיהפכו את העיר ל"שטח כיבוש, לבסיס צבאי וקו אימפריאליסטי".

"מברק" כעיתון חדשות

"מברק" היה בראש וראשונה עתון, שהופיע בשעות אחר הצהריים ולעתים מזומנות ביותר מהוצאה אחת, בשל ההתרחשויות הטוערות של התקופה בה יצא לאור — מלחמת העצמאות. עם זאת, לא הסתירו עורכיו וכתביה את דעותיהם, בעיקר בכל הקשור לבריטים.

על פי צוץ בגין ה"פלטטיין פוסט" בירושלים הופיעה ב-2 בפברואר 1948 הידיעה הבאה: "בין עתונאי חוץ בירושלים גובר החשד כי המלים הבאות כתובות באותיות גדולות מהרגיל) טרוריסטים בריטיים פוצצו את

מאמר התקפה על פרופ' וייצמן נכתב ב-22 בפברואר 1948, תחת השם: "נשיא לנו ופרופסור לאחריים". לדעת הכותב, דואג וייצמן כימים אלו רק שמא יישכח בבחירות לנשיאות המדינה. לכן הוא דואג לעשרות מאמרים שייכתבו עליו, ואינו עושה דבר למען האומה. הוא מטיף למעפילים שיהיו סבלנים, לאנשי ה"הגנה" שיבליגו ולבריטים הוא מבטיח ידידות. לעומת זאת, אינו חולק מחוכמתו המדינית או מהידיע המדעי שלו לאותם צעירים היוצאים למלחמה בכפר עציון, כיחיעם ובשיח' גרם, הזקוקים לאמצעי מלחמה חדישים וחריפים. המאמר מסכם בשאלה חדה: "האם את כל הפטנטים האלה להצלת חיים מכר וייצמן לבריטים ולנו השאיר רק את העצות להבלגה ולסבלנות?"

בלח"י, למי שאינו זוכר, התרוצצו כמה דעות, וחלק מהחברים ואף מראשי הקבוצה דגלו באוריינטציה פרו סובייטית, תוך מתן גינויים חריפים לבריטניה ולארצות הברית, שנחשבו ל"מעצמות אימפריאליסטיות".

המגמה הפרו סובייטית בולטת במיוחד במאמר בשם: "הסכנה הסובייטית בארץ ישראל". הוא מתייחס לנאומו של סגן שר החוץ אנדרי גרומיקו, שהשמיט את הקלף הסובייטי מידי הליגה הערבית. לדעת הכותב, הברית בין העם העברי ובין ברית המועצות היא טבעית, מכיוון שגם לנו וגם לרוסיה ישנם אינטרסים משותפים. "בשבירת טבעת החנק האימפריאליסטית והאפנדוקרטית [אפנדי — בעל קרקעות ערב] במזרח התיכון כולו, ברית המועצות התייצבה בגלוי לצד העצמאות העברית ונגד תכני הליגה." סיכומו של המאמר הוא, שיש להוציא את הרוח ממפרשי החבלנים הערבים ולמלא ברוח את מפרשינו אנו, וזאת תוך הוצאת הברית הטבעית בין רוסיה וישראל מן הכוח אל הפועל.

גיליון החגיגי, שהופיע בערב פסח תש"ח, היתה מתכנת מיוחדת. בעמוד הראשון צוטטו פסקים מתוך התנ"ך (דברים, פרק ל"ב), ואלו את העמוד האחרון גרשו חדשות היום ומאמר המערכת. גיליון זה הופיע בעקבות הנצחונות הגדולים בשבוע החולף (השתלטות הכוח היהודי על טבריה וח'יפה), ונאמר בו כי "הנשק העברי מנצח, הוא מכה באויב ומכתיב לו תנאי כניעה". לאור הנצחונות, ניתח המאמר את אשר יהיה: "העם העברי ישלוט במולדתו, חפשי ועצמאי... הדגל העברי יתנוסס בבירתנו ההררית." ובסיכום: "עוד רבה המלחמה, אך היא תושלם, וברוח חג הפסח — לשנה הבאה בני חורין."

מאמר בשם "אוי", שנכתב כחודש לאחר מכן, ביי"ב באייר תש"ח, הדגיש את התנגדותם של עורכי "מברק" לכל מה שיצא מבריטניה ומבריטים. "אוי על גילוי הדעת של מוריסון", כתב מ. ברק, "אוי על נאומו שזכה לתואר פרו ציוני מפי עורך החדשות הטיפש שבקול ישראל" (תחנת השידור של ה"הגנה"). לדעת הכותב, אין להאמין להודעתו של מוריסון, כי מפלגת העבודה הבריטית תמכה תמיד בעניין הציוני ובכית הלאומי. אין לשכוח את העבר ואין לפתח ידידות עם המרצחים הבריטים. זהו המסר העיקרי והחותך העולה מן העיתון "מברק", שבוע לאחר קום המדינה.

באותה עת הרבה "מברק" לעסוק בנושאי המלחמה והפלישה, אך מדי פעם נפנה גם לענייני פנים, לטיפול בחיילים ובכני משפחותיהם, וכמובן לעניין "אלטלנה". בנושא זה התייצב לימין אנשי אצ"ל, תוך ציון

למכונית ברוחב של 30 ס"מ. ב-8 במרס הופיע, בעמוד הראשון, מאמר של "סופרנו המדיני" ובו כתוב: "פס הגטו על המכוניות. החלטת מועצת הבטחון — פשרה בין וושינגטון ומוסקוודה. היהודים כאילו בגטו סגור ומסוגר והשלטון המתפרק שאינו מעז להציע טלאי צהוב אומר לשים פס לבן. הציבור מחכה האם יהיה למנהיגו האומץ לעבור בעניין זה מצייתנות למרי, מעבדות לדיכונות." ב-10 במרס הופיע שוב ההסבר לפס הלבן: הממשלה הבריטית רוצה לאפשר זיהוי של המשווריינים היהודיים. "מברק" הביע את התנגדותו הנמרצת לסידור זה, ובגיליון ה-26 במרס הופיע מאמר, החתום מפורשות על ידי אליהו עמיקם, ושמו: "הם שמו את פס הקלון". מתחת לשם המאמר יש ציטטה מסיפור עלי באבא (תיאור התווית סימן ההיכר על ביתו של קסים, שידע את סוד המערה). מילות הסיום של המאמר הן: "הם שמו פס קלון על שלטי גיבורים."

"מברק" היה — ונשאר — עתון אפוזיציוני למסד היישובי ואחר כך למסד של מדינת ישראל. אמנם, מיד אחרי קום המדינה הוא מתבשם כמו רבים אחרים מניחות המילים "כוחות ישראל" ו"צבא ישראל", אך לאחר תקופה קצרה למדי מגלים הידיעות ומאמרי הפרשנות, המופיעים בעמודו הראשון, כי עמדתו הבסיסית לא השתנתה. ב-15 ביוני 1948, חודש לאחר קום המדינה, זעקה הכותרת הראשית: "ממשלת ישראל נכנעה והסכימה לפיקוח על השירות לירושלים" (בתקופת ההפוגה). העתון המשיך בעמדה זו עד להתנגשות שבין לח"י לממשלת ישראל, ששיאה ברצח ברנדוט וסגירת "מברק", בספטמבר 1948.

בניין פלסטין פוסט. יחד עם זאת, הופיעה במרכאות הודעתו של קריין רדיו לונדון; "רק לא אנגלים". הקריין ייחס את המעשה הנפשע לערכים או ליהודים.

על העזרה הבריטית לערכים בראשית מלחמת העצמאות הירבה "מברק" לכתוב. ב-10 בפברואר 1948 נכתב בו: "התקפות על המרכז המסחרי הישן בחיפה. הצבא מאיים בפיצוץ בתים המשמשים עמדות מגן. קרבות אתמול והיום: הרוג אחד וחמשה פצועים." בגוף הידיעה טופר, שערכים תקפו בתים יהודיים ואנשי המגן השיבו אש, אך הצבא (הבריטי) ששמר על הסביבה "לא נקט בפעולה נגד הפורעים. להיפך — הצבא הזהיר את התושבים שיפסיקו להגן על עצמם." באותו עמוד הובאה דעתו של הפרשן המדיני ברדיו רומא, שהערכים לבדם אינם מסוגלים לקיים את המלחמה הנוטשה בארץ. משמע — הבריטים הם המסייעים בידם.

ב-4 במרס 1948 אנו מוצאים ידיעה, שהבריטים מונעים ממוכרות ועדת הביצוע של האו"ם (שנועדה להוציא לפועל את החלטת החלוקה) יכולת תנועה, ומזהירים שכוחות הביטחון שלהם לא יכולים להגן על חבריה בסיווריהם ברחבי הארץ. בגיליון מוצאי שבת, 6 במרס 1948, הופיעה ידיעה בעמוד הראשון, שכותרתה: "פס לבן על מכוניות משווריינות". בכותרת נכתב: "סימן היכר בשביל הכנופיות — פקודת מפקד המשטרה האנגלי." בידיעה הודגש, שמפקד המשטרה בארץ פרסם פקודה לפי חוקי ההגנה, לפיה צריכות כל המכוניות המשווריינות, שאינן שייכות לצבא או למשטרה, לשאת סימן היכר מיוחד: פס לבן מסביב

כותרות וקריקטורה ב"מברק"
מיוני 1948. "שיר" — הוא דוש

הטור החמישי

בתלם. מפ"ם מתנגדת ומאיימת, אולם התוצאה תהיה, שהיא תגיש מחאה, תפרסם "קול קורא" ואחר כך תניח לבן גוריון לעשות כרצונו, שהרי "לפרוש" אסור.

ציטוטים מפי העם הופיעו אף הם, פה ושם, בטור. לדוגמה, הקטע "טובה ממדריד", שנתפרסם ב־20 במאי 1948 ונחתם באותיות ב.א. לפנינו סיפור על אנשים, היושבים במקלט בעת ההפצצה המצרית על התחנה המרכזית. האחד אומר, שהעיר לא מוגנת ומחכה להתערבות מטוסינו. אחר כך הוא עורך השוואה בינה לבין מדריד (בתקופת מלחמת האזרחים). חברו מתקיפו וטוען, שתל אביב טובה יותר, שכן מדריד נפלה ואנחנו ננצח.

ב־2 ביוני 1948 הפך "הטור החמישי" ל"טור השישי", עם חלוקת העתון לשישה טורים, אך אופיו לא השתנה. כמו בחדשות, גם הטור הפגין בקיץ 1948 התנגדות לדרך הפשרה והוויתורים, לדעתו, של ממשלת ישראל. גם כלפי החיים בארץ היו לו טענות קשות. ב־7 ביוני 1948 הופיע בטור קטע תחת הכותרת "גנבים ביום", ובו סופר על ביקורו של ארתור קסטלר בארץ. בביקורו הקודם כתב הסופר את "גנבים בלילה", ולדברי "על המשמר" נתן שם תיאור מסולף של חיי ארץ ישראל ומאבקה. הכותב העריך, שאילו כתב ספר בשם "גנבים ביום" היה תיאור חיי הארץ יותר מדוייק.

בקיץ 1948 הרבה "הטור השישי" לתקוף את הרוזן ברנדוט, כפי שעשו מדורים אחרים בעתון, וכן כיוון את תצויו לעבר עתון "הארץ", שרחש אהדה לברנדוט. גם האו"ם, כמוסד וכשולחו של ברנדוט, לא זכה לאהדה כלשהי בטור האמור. ב־18 באוגוסט 1948 צוטט בו הפסוק המסיים את פרשת "דברים" — "ה' אלהיכם הוא אשר ילחם לכם אל תיראום". הכותב ציין: "אל תקרא 'אל תיראום', אלא — אל תירא או"ם."

שירים אקטואליים ב"מברק"

בעתונות הימים ההם היה מקובל ז'אנר השירה האקטואלית-פוליטית, שנתן אלתרמן העלה אותו לשיאים ממש. "מברק" לא הרשה לעצמו, כנראה, שלא לכלול בין עמודיו שירים אקטואליים, וכאמור לעיל הופיעו בו שירים כאלה, בחתימת בן בלאדן. שירים אלה מזכירים במקצת את שירי "הטור השביעי" של אלתרמן וגם הם, כמו כל שירת אקטואליה, מנסים להקפיד ולהנציח התרחשויות. טורי בן בלאדן הופיעו בדרך כלל בעמוד האחרון מצד שמאל. הטור הראשון נדפס בשבת, 26 בדצמבר 1947, ונקרא "למתגדבים בעם". בסוגריים אנו מוצאים: "לקראת מפעל 'בטחון לעם' בכריטניה". נוסח השיר מזכיר את ביאליק, ויש בו נימה אירונית: האנגלים נקראים בפיו "בני עם צרוב מוסר ג'נטלמני" וקריאתם נשמעת: "לבשו תרבוש! דרכו רכוש! לעזרת העם! למרחץ הדם." השיר מסתיים במילים: "פשטו העור! כבו האור! למנצח על התוהו — שיר מזמור!"

השיר השני הופיע ב־2 בינואר 1948, ונקרא "שעור למתקדמים או מילון עברי — עברי חדש". גם כאן שלטה האירוניה, שהפעם כוונה נגד הצורה שבה מכנים המוסדות העבריים את הפעולות השונות הנמנות בשיר. כדוגמה ניתן ההבדל בין פעולה של אירגוני הפרושים ובין פעולה

בחוודשים הראשונים של "מברק" היו בו חמישה טורים. לפיכך קיבל הטור הקיצוני משמאל, בעמוד 2, את השם "הטור החמישי". הופיעו בו מדי יום רשימות, הערכות ומידע, שאינם בגדר חדשות או מאמרים. לעתים התפרסמו בו גם קוריוזים מבדחים.

בגיליון מס' 1 (שהיה בעצם השני, שהרי הראשון יצא במוצאי שבת, ללא מספר) הופיע ויכוח זוטא על "מברק". לפי הכתוב, סיפר אחד המפיעים על איש, שחקר אותו מה טיבו של העתון. לפי הנראה לו, העתון הוא גם פועלי וגם לאומי. המפיע שאלו: "אתה פועל?" ונענה בחיוב. אחר כך שאלו: "אתה לאומי?" גם על כך נענה בחיוב. תשובתו היתה: "למה אפוא תתפלא?" המסקנה היא, שעורכי העתון היו מעוניינים שיהיה גם פועלי וגם לאומי.

הנושאים שהופיעו ב"טור החמישי" היו חשובים יותר וחשובים פחות. ב־23 בדצמבר 1947 התקף הטור את "הארץ", על שפרסם משחת שיניים מתוצרת אנגליה. הכותב קבע, שפרסומת זאת טובה לשיני הזהב של "הארץ". ב־30 בדצמבר 1947 הופיעה הערה למערכת השיפוט היהודית בתל אביב. תחת הכותרת "מה יעשה בו?" התפרסם קטע על בעל בית תרושת לנגניק, שעמד להאכיל את תושבי תל אביב בשר גמלים חולים. העונש שעתידי להיפסק לו הטריד את מנוחת הכותב בטור, והוא שאל: "האם מקסימום שנות מאסר לא היו מלמדות אותו לקח ומשמשות אזהרה להולכים בדרכיו?" אחרי יומים גילה הטור, כי "שוחט הגמלים" יצא בעונש קל: השופט עציוני הטיל עליו קנס כספי בלבד. לדעת הכותב (חתום ד.ג.), הרי זה עונש קל מדי. ב־4 בינואר 1948 ידעה משמחת ב"טור החמישי": בתום שבועיים של הופעה, ל"מברק" תפוצה נרחבת. הוא נפוץ בעיקר בין המגוייסיים.

פעמים לא מעטות הופיעו במקום "הטור החמישי" מאמרים, החתומים על ידי "אוהב תורה". מאמרים אלו, ברוכם, דנו בפרשת השבוע (ולרוב גם הופיעו בימי שישי). כך למשל, ב־23 בינואר 1948, כלל המאמר פירושים למילים "וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים". היוצאים ממצרים ידעו — כתב בעל המאמר — שנכונה להם מלחמה וגם נלחמו, והראשונה במלחמות האומה היתה המלחמה בעמלק. לדעת הכותב יש ללמוד מן העבר, ולא לחפש דוגמאות משטר אצל זרים.

לפעמים התפרסמו בטור שירים אקטואליים קצרים, עליהם חתם בדרך כלל ח. הן (אותו ח. הן פרסם גם שירים ארוכים יותר, בגופם של כמה גיליונות). במקומות מסויימים החתימה היא ד. והעיקרון דומה — אקטואליה בתרזים. ב־10 בפברואר 1948 הופיעה תגובה לשירו של נתן אלתרמן, שהתפרסם ב"טור השביעי" ב"דבר" כמה ימים קודם לכן. השיר של אלתרמן הוא "החייל האנגלי דוד קָרְטְנִי", ויש בו דברי שבח לחייל שאמר אמת, כי זכר "מי האיש הבוגד במולדת! המרשה למולדת לבגוד באמת." הטור הבהיר מיהו דוד קרטני (רוי אלסטון)² וטען, שהחייל הנ"ל לא עשה שום מעשה גבורה ולכן אין טעם לשבח וועוד בשיר מיוחד.

ב"טור החמישי" היה דרך קבע יחס לא אוהד לדוד בן גוריון. ביקורת חריפה כלפיו התפרסמה ב־6 במאי 1948. ט.ר. כתב, שבן גוריון מפרק את הפלמ"ח, מוריד מפקדים ותיקים ומנוסים ומעלה פקידונים ההולכים

ולאנשי המגן — לוחמים, שכן מילים אינן מקום מחבוא אלא לבוש למציאות, והמציאות משתנה: עבדים היינו — עתה אנו בני חורין. במוצאי שבת 5 ביוני הופיע טור בשם ארוך: "הדוכסית אלתיגע, פזמון מתוך הדרמה אהבת רוסייה לדוד בן גוריון". לפי הטור אין בן גוריון מבין עד כמה חשובה לו אהבתה של רוסייה, והוא ממשיך לחזר על פתחה של ארצות הברית. הטור הסתיים במלים: "סטאלין, סטאלין, לי תחן נא אהבה לא אשיגנה, לא בים, לא בקרקע לא בריקיע..." כך הבלית גם הטור את מגמתו הפרו סובייטית של העתון. יש לזכור, כי אנו נמצאים כבר בתקופת המדינה העברית, כשמהלך העם היא כבר ממשלת ישראל ודוד בן גוריון — ראש הממשלה.

במוצאי שבת 10 ביוני 1948 הופיע הטור האחרון של בן בלאדן, שנקרא: "היא או הוא". טור זה קרא לא לוותר על ירושלים. הוא נכתב בתקופה, שבה דובר הרבה על עתידה של העיר ועל הפתרונות האפשריים למצבה כעיר מרכזית לכל העמים ולכל הדתות.

עבדים היינו...

אמה בתרנו סבל העמים.
הם כה טפשים
ואנו חכמים.
הם אוקרים: מן סמך — טמו מונח של דגק.
אנו אוקרים:
סאקקו!
אצלם פשקה מללכת זולה.
הם אוקרים: מקשלה.
גם זו מלה...
ולנו — הי, זה לא סתם!
לנו יש
לנהלת עם!
בכלל, מה-מה-מה, דעתי, גלמים!
ל-אנשי מניגס!
הם קוראים, לוחמים.
ומי שאצלנו הוא, איש צבוחה —
אצלם הוא, עובד — סתם וכלי חרדה!
לכן בתרנו סבל העמים...
צחוק, צחוק.
יש הישכים כך באמת ובתמים.
ומאד חרדים ש-אנשי סתנו!
ועשים בפשטות
לוחמים.

אמן

בן-בלאדן

של ה"הגנה". במקרה הראשון הפעולה נקראת "מעשה זוועה" ("התקפה קטלנית על קן מרצחים אכזרי"). במקרה השני — "פעולת עונשין" ("אותה התקפה אם בוצעה רק בידי אחרים").

במוצאי שבת 7 בפברואר הופיע שיר בשם "הגרנד מרש". השיר התייחס לעובדה, שוועדת הביצוע של האו"ם עשויה לבוא להקים את הממשלה העברית. האירוניה מחריפה, כשמתוארים כל המיינסטרים המיועדים, המצפים שמישהו יבוא להקים אותם על רגליהם. השורות האחרונות מבטאות את האבסורד שנוצר, לדעת בן בלאדן, כי בעוד הכרנים (מקלעים קלים) שחייבים להגן על המדינה שותקים, "נם את שנתו על יצוע וחולם קבינט-צעצוע את בוא ועדת הביצוע".

ב-10 באפריל 1948 הופיע טור בשם "הספד", שהתייחס למותו של עבד אל קאדר אל חוסייני, מפקדם של ערביי ירושלים והסביבה, שנהרג בקסטל, ולהספדים שנישאים לכבודו מכל הצדדים. לפי השיר אומר דובר הסוכנות: "בוז לשפך הדמים ובפרט של חפים מפשע", ואילו הנציב העליון סופד: "במסירות גדולה ביצעת את זו המלאכת". בן בלאדן חותם בהטחה, שכל חבריו של חוסייני יגיעו אליו, ושמותו אינו אלא תזכורת ומקרימה לערבים העולים על הכוחות היהודים.

ב-17 באפריל, בעקבות כיבוש דיר יאסין, הופיעה תגובתו של בן בלאדן לשירו של אלתרמן "הפגנה שלא נערכה". הטור ב"מברק" מצטט מתוך דברי אלתרמן ועונה לו — משפט על משפט. הבית השני בשיר של אלתרמן אמר: "צא ותן מענה והעם יאזין". בן בלאדן ענה: "איני מאצי" אולם בודאי כמוהו לטבח אחראי". אלתרמן שאל: "מי היו רבותיך בליל דיר יאסין? מי? דניקין? או חיל שיח/ גרש?" בן בלאדן ענה: "לאו דוקא, משורר, קצת יותר עתיקים — שמעון ולוי וברק. וכי מה יבקש עבדך, פיטן רם? רק לשלוח ידו אל חלקת צוארם!... הגה עוד מקורות לתורת הצורות ואם אין זכרונני מטעני זהו דוקא מקור אלתרמני". שוב הופיע קטע של אלתרמן, השואל: "איך צלצל שם חרות ישראל בהקשר עם פוגרום?" התשובה: "הוא צלצל, איך צלצל! ועוד איך הוא צלצל עת שחרר דיר יאסין מעוכרי ישראל". ודו השיח נמשך. שאלת אלתרמן היא: "מה אמרו שם בכפר הילדים לפגישה עם חייל במדים?" תשובת בן בלאדן: "הם זמרו מן הסתם אותו זמר עליז של ילדי אבו לבן וסמירמיס." "שוב שאלה: "איך מרגיש את עצמו לאחר מעשה המפקד במחתרת? ראשי גדודים?" והתשובה: "הוא מרים כוס גדולה וקופץ על כסא וקורא: שתי מחתרת לחרות היהודים." אחרי חילופי הדברים שבין שני הטורים, המשיך בן בלאדן ואמר: "שאלה לי כזית: איך בחיק המפא"י הופך משורר (משורר אמיתי!) לכלב בית?" השאלה, שהיא למעשה תשובה בוטה וחריפה לאלתרמן, הזכירה את שם ספרו של אורי צבי גרינברג "כלב בית" כתווית קלון. משורר הכותב מה שכותב אלתרמן, כך חשב בעל הטור ב"מברק", אינו אלא משורר חצר של ה"הגנה", משורר שמאבד את עצמיותו ומקוריותו וחוזר על דברי השולטים ביישוב.

בגיליון ערב פסח כתב בן בלאדן טור בשם "עבדים היינו". נוסח השיר מבוסס על "אתה בחרתנו מכל העמים", והוא שם ללעג את אלה הפוחדים מהמשמעות האמיתית של המילים. לדעתו, יש לקרוא לדברים בשמם. מלחמה — מלחמה ולא מאבק, לממשלה — ממשלה ולא מנהלת העם

שיר של בן בלאדן שהופיע בערב פסח תש"ח

השירים הלידיים של מ. ענר

בפעם הראשונה הופיע שיר מאת מ. ענר (אף הוא מרדכי שלו) ב־23 בינואר 1948. השיר נקרא "המצור השלישי", ונוסחו סיפורי יותר מטוריו של בן בלאדן. זוהי למעשה שירה בפרוזה, תיאורו של שמעון בר גיורא, המועבר מן ההיסטוריה לתוך ההווה. המשל הוא: "אחים, התזכרו גלגל אחרון מאדים על ביתנו חרב בערב יום אחרון... התזכרו? עת זה הבוגד נשלח על פי טיטוס לקנות נפשותינו במחיר. ואנו טרופים מזי רעב... ונשיב: ברח בוגד."

הרעיון הוא, שהעם עומד להסגיר את החומה, והמשורר החרד מפני הנטישה והבגידה מתריע בשער. אפשר להבחין בהבדל עקרוני בין שיר זה לבין טוריו השיריים של בן בלאדן. כאן הפתטיות ורחבות הביטוי בולטים, ואילו שם מופיע הקיצור והרצון לרדת אל כל שכבות העם ולהבהיר את הדברים בצורה פשוטה ומובנת יותר. ב־30 בינואר הופיע שיר בשם "עתיד", בו נשבה רוח כנענית והזכרו רחל והתרפים. שורשיו העמוקים של הכותב במסורת המקרא ובתולדות עם ישראל בולטים בשיר, ודומה שיש בו משום השלמה למה שכתב בטורים האירוניים והיותר אקטואליים. דבר זה מגביר את ההנחה ששני הכותבים הם אדם אחד, מה גם שבאותו גיליון הופיע טור של בן בלאדן ובו מילים דומות ונושא קרוב.

בשיר מיום 20 בפברואר, הנושא את השם "ירושלים", הופיעה גם כן רוח תנכ"ית והודגשה האהבה העזה לעיר המשמשת סלע מחלוקת, אך לפי הרגשת המחבר חייבת להיות מעל לכל ויכוח. השיר מסתיים במילים:

אפס עד שיפוח היום וינוסו צלי שועלים
אחגר את חרבי ואסובה חמוץ דם אדום ביהודה
כפיר אריות כצלמן בו נפשו — הררי אוב ובתר.

ב־5 במרס הופיע השיר "אזכרה", המחזק טור שירי אקטואלי בשם "האפיפיון החדש", שנרפס באותו גיליון. השיר מספר על חלל שאל קברו אין המשורר רוצה לבוא, והוא מסיים את דבריו במילים: "שמע, אולי תסור אלי בסוף מתוך ההפיכה? שטות, לעזאזל, בעל כורחו אביב אדיר עולה, חדש מתוך האדמה ישו אל נחירי וחרב מתהפכת."
לא אחת קשה להפריד בין הטור של בן בלאדן ובין השיר של ענר, המופיע לא הרחק ממנו. רק רוח הדברים בשיר "הענרי", שהיא פתטית ותופשייה יותר, מצביעה על ההבדל בחתימה. בעוד שהטור של בן בלאדן נכתב באירוניה ובציניות, הרי שהשירים של מ. ענר כמו נועדו להכניס את האירועים לפרופורציות היסטוריות.

השיר "יפו", מה־26 במרס והשיר "שדרות", מה־2 באפריל הם שירים רומנטיים, שהדגישו את חוסר הרומנטיות של החיים בצל המלחמה. ב"יפו" הקטע החשוב הוא: "ימי אינו רוצה בעבדים על פני חופיו" וב"שדרות" מזכירים לנו, שעל אותו הספסל אפשר לארוב לדם, לחכות לפעולה וגם לאהוב — למעשה אין אפשרות לחשוב על חיים נורמליים. ואולם "על הספסל הזה אנו מארבים לדם... (אבל עכשו כאן אהבים)". ב־9 באפריל הופיע השיר "שומרונו!", היכול להיות אקטואלי גם בשנים מאוחרות יותר, כי קריאתו העיקרית היא — התפשטות אל עבר

הרי שומרון. תופשי החרב שבעם נקראים לקרוע בשר ולהגיר דם, כי "רוח טרוף חמדה צולח על פנינו מהרי שומרון". תיאורם של ההרים ספוג רוח מיתית, והמשפט "איך מתנפלים מורדות הרי צרובי שרב אל ים הערבה", מעלה בתודעתנו תיאורים דומים בשירת אורי צבי גרינברג. ב־11 ביוני 1948, ארבעה שבועות לאחר קום המדינה ובפרוס חג השבועות, כתב מ. ענר שיר נרגש על תקופת השופטים. השיר נקרא "רות", אך בעצם אנו שומעים בו על "עין הארץ הממצמת לאט כעין הלבניאה" ועל עם רב הדוהר מראשי ההרים. התמונה אלגורית, נראית לקורא מאיימת ומזכירה את התקופה, שבה "איש הישר בעיניו יעשה". השיר קורא, בדומות רבה, את הקריאה ההיסטורית הידועה: "ויגד לאברהם: לך, ולמשה: רש", ומביא את התוצאה ההיסטורית, שהיא גם הצעת הפתרון בהווה: "ויהושע קם ויעבור את הירדן". בשיר זה מסתיימים שיריו של מ. ענר בעתון "מברק". אנו מוצאים עוד שני מאמרים שלו. האחד על "שירים אקטואליים לפועלי א"י" (25 ביוני), מאמר בו הוא מתייחס לשירי התקופה ותוקף את משוררי החצר ואת קוראיהם גם יחד. המאמר השני נכתב ב־2 ביולי ועניינו סגנון הפרוזה העברית החדשה.

הנה כי כן, בן בלאדן ירד מדפי העתון ב־10 ביוני ומ. ענר ב־2 ביולי 1948. במועדים מאוחרים יותר של "מברק" התמעטו השירים והתברכה החומר האינפורמטיבי, ולקראת סופו של העתון הופיעו יותר רפורטזיות וסקירות והתרבו הקריקטורות.

לעניין הקריקטורות, בהקשר של "מברק" עולה שמו של דוש, הוא קריאל גרדוש, עולה חדש מהונגריה, ש"נתגלה" בארץ באמצעות "מברק".

מתוך 234 הגיליונות (בתוספת השבתות) אנו יכולים ללקט קריקטורות רבות, שיותר ממחציתן של דוש. ב־90 הגיליונות הראשונים הופיעו קריקטורות של מולא ולמפי, והחל מה־2 באפריל 1948 הופיעה בקריקטורות חתימתו של שיר, הלא הוא דוש. לפי סיפורו של אליהו עמיקם, ישב דוש במשך ימים ארוכים במטבח המערכת ועבר על החומר תוך ניסיון להשתלט על העברית, אך משתחל לפריסם בעתון (הקריקטורה הראשונה היתה על שביית הנשק), מילאו איוריו את כל הגיליונות. איוריו מתאפיינים בקווים מחודדים מעט ובראיית עולם רחבה. במשך הזמן הוא הוסיף מילים לאיורים (הכותרת הראשונה דנה בהפוגה). אלו הלכו והתרבו, עד שהופיעו ברצף של איורים, כשלכל אחד מהם מתווספות מילות הסבר.

סופו של "מברק"

ב־17 בספטמבר 1948 נרצח הרון ברנדוט בירושלים. "חזית המולדת" הקשורה ללח"י ביצעה את המעשה, וממשלת ישראל קיבלה התלטה לבטל את קיומם הנפרד של לח"י ואצ"ל בירושלים. בתוך שעות אחדות נעצרו רוב פעילי לח"י בירושלים ומחוצה לה.

בשבת, ב־18 בספטמבר, הופיעה רוח, אשתו של אליהו עמיקם עורך "מברק", בביתו של ברוך נאדל⁵ והודיעה לו שבעלה נאסר באישון לילה. נאדל, שהיה כתב ב"מברק", מיהר לדירתו של אלדד, שהיתה חשאית

מאמר זה פרי עטו של אלדד, הגיע למערכת בבוקר על פתק מקומט. למחרת נערך "מברק" בבית קפה קטן, לא הרחק מן המערכת. לאחר פרסום "הפקודה למניעת טרור" היה ברור, שביקור המשטרה הצבאית במערכת קרוב. בשעה 10 הופיע הנער שקישר בין בית הקפה למערכת והודיע: משטרה צבאית ואזרחית בניין. הוא הספיק להריק את מגירת העורך לתוך חולצתו ובא להודיע. שרידי מערכת "מברק" נפוצו וידדו למחרת.

ביום רביעי, 22 בספטמבר 1948 הודיע "הבוקר": "עתון הערב 'מברק' לא הופיע (אתמול)... רוב חברי המערכת נעצרו ובחלקם לא הופיעו... בעת החיפוש שנערך במערכת העתון, לא נמצאו העובדים החשובים." כך הגיעה לסיומה פרשת הופעתו של "מברק".

למחצה, ומצא אותו בבית. שניהם הלכו לביתו של מיכאל (יצחק שמיר) והוציאו גם אותו משלוות השבת. לנאדל נאמר להמשיך להוציא את העתון, כל עוד הדבר אפשרי. שש שעות לאחר מכן באו אנשי הבולשת לחפש את אלדד בדירתו.

"מברק" הופיע עוד יומיים, למרבה פליאתם של תושבי ישראל וממשלת ישראל גם יחד. משרדי המערכת היו כמעט ריקים, אך האנשים הבודדים שלא נאסרו המשיכו לעבוד. ברוך נאדל (אורך) כתב מאמר מערכת שנפסל ופרסם מאמר על כעיוו: הספקה יומיומית, בחתימתה של עקרת בית תל אביבית בשם צפורה קליין. ("צפורה" היה גם פסבדונים של נאדל). ביום שני, 20 בספטמבר, הופיע "מברק" ובו מאמר מערכת בשם "מי אמר שהוא לכן" (על שם ספרו של יגאל מוסינזון "מי אמר שהוא שחור"). המאמר טען, שכתמי הצנזורה בעתון אינם לבנים — אלא שחורים, היות שהקטעים שנפסלו דנו בכעיות פוליטיות, ולא צבאיות.

תוקם מועצה מייעצת ליד מ"ז ירושלים

5 שרי ישראל יוצאים לבירה להקמת המועצה

המחלקות השונות של המ"ז
יזמה ימנו מקימים, ישיבתו פעולה עם מועצת ירושלים כמלי הענינים האזרחיים.

משרת נאמ
על אנטרקט
לא שינגטון...
ממשלת צ"ל וארגון
בבוקר למשלת את
בוא בפני איום אף
ארצות הקוטם נדחו
שמשת יסעף מחליו
אדגוסייה צ"ל יצא
טניה חזרים ויצעד
רוב כי הארצות האר
תחת משט"ר נאכנית
נגטינה ברסניה צ'
גיה איסטריה צר
בגיה וארציה

היום לתפקיד
ממשלתי
... עוזרד וישובי למ'
ילד וכספחהו פנה בכר'
זכר הבטוחן ולממשלה
ף את העד לאחת עמול
דמיסיה, מאחר שהוא
במחנהו הפקיד מטעדי

הופקרו אנשי-הנגב שפנו מנקודותיהם

מאת נחמני
מיתות רבה קיימת בין
אנשי הנגב שפנו מנקודותיהם
הם לבין משרד-האוצר. כי
דוע הבשחה לאנשים אלה

מסכה ממשלתית ואמנם,
קובלות בשנועות הראשונים,
אך בזמן האחרון צומצמת
המסכה במידה בה גדולה
עד כי רבים מהם עומדים
אתרים...

ידיעות בקיצור
— מאוור-גנרל ג'ונסון, מפ'
מד המיסוף האמריקאית. (מ)

מספרי הצנזור ר'שיתמית פיות" ב'מברק" (30.7.1948)

1. תודתי נתונה לד"ר ישראל אלדד, שהקדיש לי מזמנו וסייע לי בהערות ובהארות.
2. רוי אלסטון (1901-1971) עתונאי בריטי, אוהד הציונות והיישוב היהודי בארץ ישראל. הוא פרסם ב"פלסטין פוסט" (מ-1945 ואילך) טור יומי, שתקף בחריפות את מדיניות הבריטים כלפי היישוב. על מאמריו חתם בכינוי "רוד קרטני". נראה, שבעניין זה העבירה השנאה לכל דבר אנגלי את אנשי "מברק" על דעתם, שכן אלסטון-קרטני היה בהחלט ראוי לכל שבח. פיצוץ בניין "פלסטין פוסט" בירושלים בחורף 1948 יוחס לכוונה בריטית לחסלו. בגיליון העתון
3. הכפר דיר יאסין ממערב לירושלים נכבש ב-9 באפריל 1948 בידי אנשי אצ"ל ולח"י, ונהרגו בו 240 ערבים. התגובות ביישוב היהודי ובעולם היו קשות, נתון אלתרמן כתב טור בשם "עם הפגנה שלא נערכה" (דבר, 16 באפריל 1948).
4. רמו למרכזי הפורעים הערביים ביפו ובירושלים.
5. המידע לקוח מספרו של ברוך נאדל, רצח ברנדוט, תל אביב 1968.